ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ JEAN MISCHO

της 5ης Μαΐου 1988 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Η société coopérative des asphalteurs belges, στο εξής: Belasco, καθώς και οι επτά επιχειρήσεις μέλη αυτής της ενώσεως, διατυπώνουν ως κύριο αίτημα την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής, της 10ης Ιουλίου 1986, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/31.371 — Ασφαλτούχες επενδύσεις) [1], επικουρικώς δε, την ανάκληση ή τουλάχιστον τη μείωση των προστίμων που τους επιβλήθηκαν.

2. Στην προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή δέχτηκε κατ' ουσία ότι οι επτά εταιρείες μέλη της Belasco παρέβησαν το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ, συνάπτοντας μια σύμβαση που άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1978 και εξακολούθησε να εφαρμόζεται τουλάχιστον έως την 9η Απριλίου 1984, καθώς και λαμβάνοντας συλλογικά μέτρα που είχαν ως σκοπό την εφαρμογή και τη συμπλήρωση της συμβάσεως, συμπεριλαμβανομένης της από κοινού συμμετοχής τους σε συμφωνίες με επιχειρήσεις μη μέλη αναφορικά με εκπτώσεις στις τιμές πωλήσεως των οικείων προϊόντων. Στην ίδια τη Belasco προσάφθηκε ότι συνέπραξε στην εφαρμογή της εν λόγω συμβάσεως.

3. Προς στήριξη της προσφυγής τους, οι προσφεύγουσες προβάλλουν καταρχάς ολόκληρη σειρά πραγματικών ισχυρισμών, με τους οποίους επιδιώκουν να αποδείξουν ότι, στην απόφασή της, η Επιτροπή παρουσίασε μία εσφαλμένη εικόνα της αγοράς και των οικείων προϊόντων, καθώς και της εφαρμογής της επίμαχης συμβάσεως και των αποτελεσμάτων της. Όσον αφορά το νομικό μέρος, ισχυρίζονται ειδικότερα ότι η Επιτροπή διέπραξε τρία σφάλματα κατά την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, τα οποία αφορούν την οικεία αγορά, την επίπτωση της βελγικής κανονιστικής ρυθμίσεως επί των τιμών και το ρόλο τους στις διαπραγματεύσεις για την εξαγορά μιας ανταγωνίστριας επιχειρήσεως, της UPM, τέως μέλους της Belasco, η οποία προκάλεσε την κίνηση της διαδικασίας λόγω παραβάσεως, υποβάλλοντας καταγγελία στην Επιτροπή.

4. Κατά δεύτερο λόγο, επικαλούνται παράβαση ουσιώδους τύπου λόγω εσφαλμένης, αντιφατικής και ανεπαρκούς αιτιολογίας. Τα περισσότερα από τα χωρία της αποφάσεως της Επιτροπής κατά των οποίων βάλλουν οι προσφεύγουσες αφορούν τα ίδια στοιχεία τα οποία αμφισβητούνται επίσης και σε άλλα σημεία, ιδίως τα αποτελέσματα στην πράξη των μέτρων εφαρμογής της συμβάσεως.

5. Το ίδιο ισχύει και για την αιτίαση που συνδέεται με την παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία οι προσφεύγουσες, παράλληλα με την ανυπαρξία αισθητού επηρεασμού του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών, ισχυρίζονται ότι ελλείπουν παντελώς τα πραγματικά και νομικά αποδεικτικά στοιχεία που πρέπει να συντρέχουν για να υφίσταται παράβαση υπό την έννοια του εν λόγω άρθρου.

6. Τέλος, επικουρικά, για την περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι συντρέχουν ως προς

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

1 — ΕΕ L 232 της 19.8.1986, σ. 15.

αυτές οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι υπάρχει παράβαση του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17[2] και παραβίαση της αρχής της ισότητας, που δικαιολογεί την ακύρωση ή, εν πάση περιπτώσει, τη μείωση των επιβληθέντων προστίμων.

7. Από αυτή τη σύντομη περίληψη των προβαλλομένων λόγων ακυρώσεως, ως προς τις λεπτομέρειες των οποίων παραπέμπω στην έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση, προκύπτει ότι τα ίδια πραγματικά στοιχεία και τα ίδια επιχειρήματα χρησιμοποιούνται για να στηρίξουν τους περισσότερους από αυτούς τους λόγους. Έτσι, προς αποφυγή υπερβολικών επαναλήψεων και παραπομπών, δεν θα τους εξετάσω με τη σειρά κατά την οποία αναπτύχθηκαν, αλλά θα επιχειρήσω να τους κατατάξω σε τέσσερα κύρια κεφάλαια, σε αντιστοιχία προς τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ.

8. Σε δύο διαδοχικά κεφάλαια θα εξετάσω εάν η επίδικη συμφωνία είχε ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς και εάν μπορούσε να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Πάντως, της εξετάσεως αυτής θα προηγηθεί ένα κεφάλαιο με σκοπό την ακριβή οριοθέτηση των προϊόντων τα οποία αφορά η απόφαση της Επιτροπής και τον καθορισμό της θέσεως που κατέχουν οι προσφεύγουσες στην αγορά των εν λόγω προϊόντων, καθόσον βέβαια, για να εκτιμηθεί ορθά εάν υπήρξε αλλοίωση των όρων του ανταγωνισμού, υπό την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, και επηρεασμός των ενδοκοινοτικών συναλλαγών, πρέπει να ληφθεί υπόψη το οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου εφαρμόστηκαν η σύμβαση και τα μέτρα εφαρμογής της, καθώς και το πραγματικό πλαίσιο εντός του οποίου θα εξελισσόταν ο ανταγωνισμός, εάν δεν είχε υπάρξει αυτή η σύμβαση.

2 — Κανονισμός 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτος κανονισμός εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25).

9. Το τελευταίο κεφάλαιο θα αφιερωθεί στις αιτιάσεις που προβάλλονται κατά της επιβολής των προστίμων.

10. Το διάγραμμα των προτάσεών μου επομένως έχει ως εξής:

Α — Η αγορά και τα οικεία προϊόντα

Β — Η αλλοίωση του ανταγωνισμού

Γ — Ο επηρεασμός του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών

Δ — Η εφαρμογή του άρθρου 15 του κανονισμού 17

1. Η διάπραξη των παραβάσεων εκ προθέσεως

2. Η διάρκειά τους

3. Η βαρύτητά τους

4. Η τήρηση της αρχής της ισότητας

Α — Η αγορά και τα οικεία προϊόντα

11. Οι προσφεύγουσες θεωρούν ότι η αγορά των ασφαλτούχων επενδύσεων, όπως τη θεωρεί η Επιτροπή στην απόφασή της, αποτελεί απλώς μια υποδιαίρεση της ευρύτερης αγοράς των εύκαμπτων στεγανωτικών προϊ-

όντων για στέγες, η οποία περιλαμβάνει ακόμη τα λεγόμενα « συνθετικά προϊόντα », με βάση κυρίως τα πολυμερή, που δεν περιέχουν ή περιέχουν σε μικρό βαθμό άσφαλτο. Αυτήν ακριβώς την αγορά έπρεπε να λάβει υπόψη της η Επιτροπή για να εκτιμήσει ορθά την κατάσταση, όσον αφορά τον ανταγωνισμό, καθώς και το μερίδιο της αγοράς που κατείχαν οι προσφεύγουσες.

12. Η Επιτροπή αρνείται ότι προέβη σε εσφαλμένη εκτίμηση, μη συμπεριλαμβάνοντας τα συνθετικά προϊόντα για τον καθορισμό της οικείας αγοράς, και υποστηρίζει ότι, έστω και αν έπρεπε να τα λάβει υπόψη, τα μερίδια της αγοράς που κατείχαν οι προσφεύγουσες επιχειρήσεις παρέμειναν αμετάβλητα για τα έτη 1978 έως 1980, ελάχιστα δε μεταβλήθηκαν μεταξύ 1981 και 1984, έτσι ώστε αναμφίβολα παρέμεναν σταθερά πέραν του 50 %.

13. Όσον αφορά αυτή τη διχογνωμία πρέπει να παρατηρηθεί καταρχάς, όπως ορθά αναφέρει η Επιτροπή, ότι, στο πλαίσιο του άρθρου 85, ο καθορισμός των οικείων προϊόντων δεν έχει την ίδια ακριβώς σημασία όπως στο πλαίσιο του άρθρου 86. Στην τελευταία αυτή περίπτωση χρησιμεύει για να προσδιορισθεί αν μία επιχείρηση κατέχει στην « οικεία » αγορά, η οποία αποτελείται από συγκεκριμένα προϊόντα, τέτοια θέση ώστε να πρέπει να θεωρηθεί ότι βρίσκεται σε κατάσταση δεσπόζουσας θέσεως στην κοινή αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της. Η δεσπόζουσα θέση, ουσιώδης προϋπόθεση για την εφαρμογή του άρθρου 86, δεν είναι νοητή παρά μόνο σε σχέση με μια συγκεκριμένη αγορά.

14. Στο πλαίσιο του άρθρου 85 πρόκειται κυρίως για τον καθορισμό των προϊόντων τα οποία αφορά πράγματι μία σύμπραξη και στην αγορά των οποίων η σύμπραξη αυτή είχε ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Η θέση και η σπουδαιότητα των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων στην αγορά αυτή λαμβάνονται υπόψη μόνο στη συνέχεια, για να διευκρινισθεί εάν οι περιορισμοί του ανταγωνισμού, που αποτελούν το αντικείμενο ή το αποτέλεσμα της συμπράξεως, καθώς και ο επηρεασμός του εμπορίου τον οποίο μπορεί να προκαλέσει, πρέπει να θεωρηθούν ως ελάχιστα ή και καθόλου « αισθητοί ».

15. Όσον αφορά τα « οικεία προϊόντα », τις ασφαλτούχες επενδύσεις, τα οποία αφορούσε η σύμβαση Belasco και τα μέτρα που ελήφθησαν προς εφαρμογή της, η Επιτροπή κάνει διάκριση, στα σημεία 3 και 4 της αποφάσεώς της, μεταξύ:

— των ασφαλτούχων πιλημάτων και άλλων παρόμοιων προϊόντων, τα οποία ονομάζονται προϊόντα « Belasco »·

— των προϊόντων με βάση « βελτιωμένες » ασφάλτους, με προσθήκη πλαστικών ουσιών, που ονομάζονται « νέα προϊόντα » και

— των πιλημάτων εμποτισμένων ή επαλειμμένων με πίσσα.

16. Στο σημείο 5 προσέθεσε ότι τα μέλη της Belasco διαθέτουν επίσης στην αγορά τα λεγόμενα « συναφή » προϊόντα, τα οποία πωλούνται στους ίδιους πελάτες και χρησιμοποιούνται γενικά σε συνδυασμό με τις ασφαλτούχες επενδύσεις.

17. Ο ισχυρισμός των προσφευγουσών ότι η σύμβαση δεν εφαρμοζόταν παρά μόνο στα προϊόντα παλαιού τύπου που ονομάζονται

« Belasco » και όχι στα « νέα » ή « βελτιωμένα », τα οποία εμφανίστηκαν στην αγορά μόνο προς το τέλος της δεκαετίας του 1970, νομίζω ότι αντιφάσκει προς το σημείο 1, στοιχείο β) του κεφαλαίου « Αντικείμενο της συμβάσεως », βάσει του οποίου ως προϊόντα νοούνται « τα πιλήματα κάθε είδους ... εμποτισμένα με άσφαλτο ή επαλειμμένα με άσφαλτο ... όσο και τα προϊόντα του ίδιου είδους που θα παρασκευαστούν στο μέλλον για την ικανοποίηση των ίδιων αναγκών ».

18. Σ' αυτό το πλαίσιο, το γεγονός ότι η απόφαση της Επιτροπής δεν απευθύνθηκε στην εταιρεία Derbit, η οποία παράγει αποκλειστικά νέα προϊόντα (σημείο 30 της αποφάσεως), δεν σημαίνει, όπως ισχυρίζονται οι προσφεύγουσες, ότι η απόφαση δεν εφαρμόζεται σ' αυτά τα προϊόντα ούτε, κατά μείζονα λόγο, ότι η επίμαχη σύμβαση δεν τα αφορά, αλλά εξηγείται από τη διαπίστωση ότι η εταιρεία Derbit, η οποία δεν είναι μέλος της Belasco, δεν συμμετέσχε, ως μη μέλος, στις συμφωνίες που συνάφθηκαν με τα μέλη. Επομένως δεν υφίσταται εν προκειμένω αντίφαση στην αιτιολογία της αποφάσεως της Επιτροπής, η οποία καθόρισε ορθά τα οικεία προϊόντα.

19. Αυτό δεν σημαίνει ότι το σύνολο των μέτρων που ελήφθησαν κατ' εφαρμογή της συμβάσεως επεκτάθηκε κατ' ανάγκη και στα νέα προϊόντα. Αυτή η επέκταση δεν έγινε παρά μόνο « περιορισμένα » και « προοδευτικά », όπως διευκρίνησε ρητά η Επιτροπή [σημείο 74, xi) της αποφάσεως].

20. Όσον αφορά το ζήτημα αν τα προϊόντα που καθορίστηκαν μ' αυτό τον τρόπο αποτελούν μια ξεχωριστή αγορά ή αν εντάσσονται σε μια ευρύτερη αγορά, στην οποία ανταγωνίζονται άμεσα άλλα προϊόντα με τα ίδια χαρακτηριστικά και για τις ίδιες χρήσεις, θα ήθελα να παρατηρήσω καταρχάς ότι οι ίδιες οι προσφεύγουσες παραδέχονται ότι δεν υπάρχει μία μόνο αγορά προϊόντων στεγανοποιήσεως και επιστρώσεως στεγών, αλλά κάνουν διάκριση μεταξύ της αγοράς κεραμιδιών και σχιστολίθων και εκείνης των εύκαμπτων στεγανωτικών προϊόντων για στέγες.

21. Τα χαρακτηριστικά ή η χρήση δεν είναι τα μόνα κριτήρια της δυνατότητας εναλλαγής προϊόντων μεταξύ τους, βάσει της οποίας προϊόντα αυτά καθαυτά διαφορετικά θεωρούνται ότι ανήκουν γενικά στην ίδια αγορά. Αλλα κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη είναι οι ιδιότητες και οι τιμές των οικείων προϊόντων, υπό την έννοια ότι, καταρχήν, αποτελούν μία και μόνη αγορά μόνο τα προϊόντα τα οποία, λόγω ιδίως αυτών των διαφόρων στοιχείων, θεωρούνται ως όμοια από τον καταναλωτή.

22. Προϊόντα χρησιμοποιούμενα καταρχήν για τους ίδιους σκοπούς είναι δυνατό στην πράξη, λόγω άλλων στοιχείων, να μη μπορούν να χρησιμοποιηθούν αδιακρίτως από τους καταναλωτές.

23. Επ' αυτού οι ίδιες οι προσφεύγουσες αναγνωρίζουν ότι τα συνθετικά προϊόντα έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και διαφέρουν βασικά μερικές φορές από τα παραδοσιακά ασφαλτούχα υλικά, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεσή τους και την τεχνική τοποθετήσεώς τους.

24. Κατά την Επιτροπή ο ιδιαίτερος τρόπος τοποθετήσεως απαιτεί πολύ ειδικευμένο και ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό, έτσι ώστε οι χρήστες (επιχειρήσεις κατασκευών γενικής φύσεως ή εργασιών σε στέγες) δεν μπορούν να μεταπηδήσουν από τις ασφαλτούχες επεν-

δύσεις στα συνθετικά προϊόντα από τη μια μέρα στην άλλη, πράγμα το οποίο απαιτεί ιδιαίτερη μετεκπαίδευση του προσωπικού τους. Το έγγραφο του Centre scientifique et technique de la construction (CSTC), το οποίο οι προσφεύγουσες επισυνάπτουν ως παράρτημα C στο δικόγραφο της προσφυγής τους και ως παράρτημα 1 στο υπόμνημα απαντήσεως, επιβεβαιώνει σαφώς αυτή την άποψη, τουλάχιστον για μια ουσιώδη κατηγορία των εν λόγω προϊόντων, δηλαδή τα προϊόντα με βάση τα ελαστομερή ή τα πλαστομερή(βλέπε σημείο 3.21, σ. 12).

25. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ακόμα — και οι προσφεύγουσες το αναγνώρισαν κατά τη διάρκεια της προφορικής διαδικασίας — ότι οι τιμές των συνθετικών προϊόντων κυμαίνονται σε σαφώς ανώτερα επίπεδα, έτσι ώστε να μην αποτελούν πραγματική εναλλακτική λύση από οικονομικής απόψεως για τις εργασίες στεγανοποιήσεως οι οποίες συνήθως πραγματοποιούνται με χρήση ασφαλτούχων επενδύσεων.

26. Υπό τις συνθήκες αυτές δεν πιστεύω ότι είναι εσφαλμένο να θεωρηθεί ότι τα συνθετικά προϊόντα χρησιμοποιούνται για ειδικές εφαρμογές και δεν αποτελούν πράγματι υποκατάστατο ανταγωνιστικό προϊόν σε σχέση με τις ασφαλτούχες επενδύσεις.

27. Στην πράξη, εξάλλου, οι προσφεύγουσες δεν φαίνεται να θεωρούσαν ότι βρίσκονται σε ανταγωνισμό με τους παραγωγούς των συνθετικών προϊόντων, όπως δείχνει το γεγονός, αφενός, ότι, κατά τη διάρκεια των συχνών συσκέψεων της συνελεύσεως των συμβαλλομένων, τα μέλη της Belasco, οπωσδήποτε πολύ λεπτολόγα όσον αφορά τα συμβαίνοντα στην αγορά, δεν ανησυχούσαν σχεδόν καθόλου για τον ανταγωνισμό αυτών, αφετέρου, ότι δεν προέβαλαν κανένα σχετικό ισχυρισμό κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας που προηγήθηκε της εκδόσεως από την Επιτροπή της προσβαλλόμενης αποφάσεως.

28. Επομένως δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι επιχείρησαν να προσδιορίσουν με αριθμητικά στοιχεία μόλις με το υπόμνημα απαντήσεώς τους (σ. 46) την επίπτωση που θα είχε η διεύρυνση της οικείας αγοράς με την προσθήκη σ' αυτήν των συνθετικών προϊόντων στο μερίδιο που κατείχαν στην αγορά, όπως το προσδιόρισε η Επιτροπή στο σημείο 8 της αποφάσεώς της.

29. Αφού αναγνώρισαν ότι είναι πολύ δύσκολο να γίνει μια τέτοια εκτίμηση, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι από το 1981 έως το 1983 το μερίδιό τους στην αγορά θα έπρεπε να περιορισθεί κατά 10 έως 15 %, εάν λαμβανόταν υπόψη το σύνολο των υποκατάστατων προϊόντων, πράγμα το οποίο θα είχε ως συνέπεια το ότι για το 1981 θα κυμαινόταν μόνο μεταξύ 47 και 50 %, για δε το 1983 μεταξύ 42 και 45 %, αντί 58,7 % και 59,6 %, αντίστοιχα.

30. Σ' αυτό τον ισχυρισμό πρέπει να γίνουν οι εξής παρατηρήσεις:

1. Ο ισχυρισμός αφορά μόνο τα έτη 1981 έως 1983, έτσι ώστε από αυτό μπορεί να συναχθεί ότι το μερίδιο στην αγορά των προσφευγουσών παρέμεινε πράγματι αμετάβλητο από το 1978 έως το 1980.

2. Έστω και μειωμένο κατά ένα τέτοιο ποσοστό, το μερίδιό τους στην αγορά δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως « ελάχιστο » (βλέπε σ. 36 του δικογράφου της προσφυγής).

3. Για να μπορούσαν να επιφέρουν μείωση κατά 10 έως 15 %, όσον αφορά το μερίδιο στην αγορά των προσφευγουσών, τα συνθετικά προϊόντα θα έπρεπε να αντιπροσωπεύουν ποσοστό μεταξύ 20 και 30 % της

αγοράς που ορίζεται με τον τρόπο αυτό. Όμως, ενώ οι προσφεύγουσες δεν θεμελίωσαν με κανένα τρόπο τα αριθμητικά στοιχεία που προβάλλουν, η Επιτροπή απέδειξε, με βάση μία μελέτη της αγοράς από μια γερμανική εταιρεία, ότι στο τέλος του 1981 το μερίδιο των συνθετικών προϊόντων δεν υπερέβη το 10 %. Ο εκπρόσωπος των προσφευγουσών εξάλλου παραδέχθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι κατά τη σχετική χρονική περίοδο τα συνθετικά προϊόντα δεν αντιπροσώπευαν παρά μόνο ένα ποσοστό μεταξύ 8 και 10 % της οικείας αγοράς.

4. Επιπλέον προκύπτει από την έκθεση Buytaert, την οποία προσεκόμισαν οι ίδιες οι προσφεύγουσες, ότι η Επιτροπή υποτίμησε στην πραγματικότητα το μερίδιο των μελών στην αγορά την οποία έλαβε υπόψη (βλέπε παράρτημα III του υπομνήματος αντικρούσεως).

31. Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις καταλήγω στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή έχει δίκιο υποστηρίζοντας ότι, και αν ακόμα υποτεθεί ότι έπρεπε να λάβει υπόψη τα συνθετικά προϊόντα για τον καθορισμό της οικείας αγοράς, τα μερίδια στην αγορά των μελών της Belasco, από το 1981 έως το 1984, δεν θα ήταν μικρότερα παρά μόνο κατά 5 έως 7 % σε σχέση με τα αριθμητικά στοιχεία που αναφέρονται στην προσβαλλόμενη απόφαση και ότι θα εξακολουθούσαν να υπερβαίνουν σαφώς το 50 %.

32. Ενόψει της σπουδαιότητας των μεριδίων στην αγορά, έστω και διορθωμένων κατά τον τρόπο αυτό, οι μεταβολές αυτές, σχετικά μικρές, δεν θα επέβαλλαν διαφορετική νομική εκτίμηση εν προκειμένω των πραγματικών περιστατικών και καταστάσεων. Όποιο σφάλμα κι αν υπήρξε — πράγμα που δεν συμβαίνει — όσον αφορά τον καθορισμό της οικείας αγοράς και τον προσδιορισμό των μεριδίων που κατείχαν οι προσφεύγουσες, αυτό δεν θα αρκούσε για να δικαιολογήσει αφεαυτού την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης.

Β — Η αλλοίωση του ανταγωνισμού

33. Δυνάμει της νομολογίας του Δικαστηρίου,

« για να εκτιμηθεί εάν μία συμφωνία πρέπει να θεωρηθεί ότι απαγορεύεται λόγω αλλοιώσεων του ανταγωνισμού, οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο ή το αποτέλεσμά της, πρέπει να εξετασθεί η λειτουργία του ανταγωνισμού στο πραγματικό πλαίσιο στο οποίο θα εξελίσσετο εάν δεν υπήρχε η επίδικη συμφωνία. Για το σκοπό αυτό πρέπει να ληφθούν υπόψη ιδίως η φύση και η περιορισμένη ή μη ποσότητα των προϊόντων που αποτελούν το αντικείμενο της συμφωνίας, η θέση και η σπουδαιότητα των μερών στην αγορά των οικείων προϊόντων, το αν η επίδικη συμφωνία είναι μεμονωμένη ή, σε αντίθετη περίπτωση, το γεγονός ότι εντάσσεται σε ένα σύνολο συμφωνιών » [3].

Με αυτά τα τελευταία στοιχεία είναι δυνατό να εξακριβωθεί εάν η παρεμπόδιση του ανταγωνισμού είναι αισθητή, διότι οι συμπράξεις οι οποίες επιφέρουν ασήμαντους μόνο περιορισμούς του ανταγωνισμού διαφεύγουν από την απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1.

34. Το άρθρο 85, παράγραφος 1, αφορά τις συμφωνίες που έχουν ως αντικείμενο « ή » ως αποτέλεσμα τη νόθευση του ανταγωνισμού. Στην απόφαση LTM [4], το Δικαστήριο είχε ήδη κρίνει ότι ο μη σωρευτικός αλλά διαζευκτικός χαρακτήρας αυτών των προϋποθέσεων,

« που καθίσταται φανερός από το σύνδεσμο " ή ", έχει, καταρχάς ως συνέπεια ότι πρέπει να εξετάζεται αυτό καθεαυτό το αντικείμενο

3 — Βλέπε ιδίως τις αποφάσεις της 10ης Ιουλίου 1980, Lancôme κατά Etos, 99/79, Rec. 1980, σ. 2511, σκέψη 24, και της 11ης Δεκεμβρίου 1980, L'Oreal κατά De Nieuwe AMCK, 31/80, Rec. 1980, σ. 3775, σκέψη 19.

4 — Απόφαση της 30ής Ιουνίου 1966, υπόθεση 56/65, Société technique minière κατά Maschinenbau Ulm GmbH, Rec. 1966, σ. 337.

της συμφωνίας, λαμβανομένου υπόψη του οικονομικού πλαισίου εντός του οποίου πρέπει να εκτελεστεί » (Rec. 1966, σ. 359).

35. Η περιγραφή στην οποία προέβη η Επιτροπή, στα σημεία 12 έως 21 της αποφάσεως, της συμβάσεως που συνήφθη μεταξύ των μελών της Belasco αντιστοιχεί πιστά στο περιεχόμενό της (όπως αυτό επαναλαμβάνεται στο παράρτημα 3 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων που επισυνάπτεται ως παράρτημα I στο υπόμνημα αντικρούσεως).

36. Το αντικείμενο της συμβάσεως καθορίστηκε ως εξής από τα συμβαλλόμενα μέρη:

1) Καθορισμός ελαχίστων τιμών και όρων πώλησης που εφαρμόζονται για κάθε παράδοση στο Βέλγιο, χωρίς καμία εξαίρεση, των προϊόντων που καθορίζονται πιο κάτω, καθώς και για την εκτέλεση κάθε είδους εργασιών από τους συμβαλλομένους με χρήση προϊόντων που διέπονται από την παρούσα σύμβαση.

2) Καθορισμός ελαχίστων τιμών και όρων για την εκτέλεση και την εγγύηση κάθε είδους εργασιών σε στέγες, όπως περιγράφονται στην παρούσα σύμβαση.

3) Καθορισμός ποσοστών κατανομής μεταξύ των συμβαλλομένων.

4) Καθορισμός κυρώσεων σε περίπτωση μη τηρήσεων των υποχρεώσεων που συνομολογήθηκαν δυνάμει της παρούσας συμφωνίας ή δυνάμει αποφάσεων εγκύρως λαμβανομένων.

5) Σύσταση ταμείου εγγυήσεως για την τήρηση της αναλήψεως υποχρεώσεων.

6) Προάσπιση και προώθηση από κοινού των συμφερόντων των συμβαλλομένων στο μέτρο του δυνατού, ιδίως στις διαπραγματεύσεις με τις ξένες χώρες και με συλλογικά διαφημιστικά μέτρα υπέρ των προϊόντων που παράγονται από τα μέρη και υπέρ των εργασιών επίστρωσης ασφαλτούχων υλικών οι οποίες εκτελούνται με χρήση των ίδιων αυτών προϊόντων.

7) Μελέτη και προώθηση όλων των μέτρων τυποποίησης και ορθολογικής οργάνωσης της παραγωγής και της διανομής των πιλημάτων εμποτισμένων ή επαλειμμένων με πίσσα ή άσφαλτο.

37. Οι άλλοι όροι της συμφωνίας, στους οποίους αναφέρεται ιδιαίτερα η Επιτροπή περιέχονται στο άρθρο 1, παράγραφος 8, της συμβάσεως, που καθορίζει τις αρμοδιότητες της συνελεύσεως των συμβαλλομένων, στην οποία ανατίθεται ιδίως η εκτέλεση της συμβάσεως, στο άρθρο 2, που προβλέπει ότι ένας « accountant » (λογιστής εμπειρογνώμων) θα αναλάβει τον έλεγχο της τηρήσεως των ποσοστώσεων και των τιμών, στο άρθρο 3, το οποίο καθορίζει το ίδιο τις ποσοστώσεις κατανομής των παραδόσεων, που αναλογούν σε κάθε ένα από τα μέλη και προβλέπει ένα σύστημα εξισώσεως, στο άρθρο 5, στο οποίο περιγράφονται ορισμένα « καθήκοντα » των συμβαλλομένων και προβλέπεται ιδίως, στο τέταρτο εδάφιο, ότι η συνέλευση των συμβαλλομένων επιφυλάσσεται του δικαιώματος να καθορίσει τις τιμές πωλήσεως των συναφών προϊόντων, καθώς και στο άρθρο 6, που ρυθμίζει τη συμπεριφορά των μελών σε περίπτωση πτωχεύσεως ενός από αυτά.

38. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτή η σύμβαση στο σύνολό της και οι περισσότεροι, αν όχι όλοι, από τους προαναφερθέντες όρους της είχαν πράγματι ως *αντικείμενο* τον περιο-

ρισμό του ανταγωνισμού και ότι, ενόψει της θέσεως που κατείχαν τα μέλη της Belasco στη βελγική αγορά των εν λόγω προϊόντων, είχαν σύμφωνα με τη διατύπωση που χρησιμοποίησε το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφαση LTM,

« επαρκή βαθμό δυσμενούς επιδράσεως επί του ανταγωνισμού »,

ώστε να μπορεί να γίνει δεκτό ότι επηρέαζαν αισθητά την κανονική λειτουργία του ανταγωνισμού.

39. Έτσι ο καθορισμός από κοινού τιμοκαταλόγων και όρων πωλήσεως και η κατανομή της αγοράς με τον καθορισμό ποσοστώσεων παραδόσεων εμπίπτουν σαφώς στα στοιχεία α) και γ) του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

40. Εντούτοις οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν (σ. 15 του υπομνήματος απαντήσεως) ότι « ο κοινός τιμοκατάλογος ... χρησίμευσε ... για την υποβολή κοινών αιτήσεων για αυξήσεις τιμών, παρέχοντας τη δυνατότητα στα μη μέλη, καθώς αυτά είχαν λάβει γνώση του τιμοκαταλόγου, να διαμορφώσουν σε σχέση με τις τιμές αυτές τις δικές τους, έτσι ώστε να είναι ανταγωνιστικές ». Με άλλα λόγια, ο κοινός τιμοκατάλογος ήταν απλώς ένα μέσο προοριζόμενο να καταστήσει δυνατή την υποβολή συλλογικών αιτήσεων για αυξήσεις τιμών και δεν είχε ως σκοπό την εξάλειψη του ανταγωνισμού μεταξύ των μελών της συμπράξεως. Τα μέλη, εξάλλου, προσέφεραν κάθε φορά ένα δώρο πρώτης τάξεως στις επιχειρήσεις μη μέλη, πληροφορώντας τις για τις κοινές τιμές, προκειμένου να τους καταστεί δυνατό να προσφέρουν τα προϊόντα τους σε τιμές κατώτερες από αυτές και, με τον τρόπο αυτό, να τα ανταγωνισθούν.

41. Δεν θα εκπλαγείτε, κύριοι, ακούγοντας ότι δεν πείθομαι από αυτή την επιχειρηματολογία.

42. Εάν ο κοινός τιμοκατάλογος δεν είχε χρησιμεύσει παρά μόνο για τον αναφερόμενο σκοπό, δεν θα ήταν αναγκαία παράλληλος ο καθορισμός κοινών κανόνων σχετικά με τις εκπτώσεις. Ο στόχος του ήταν η αποφυγή του ανταγωνισμού ως προς τις τιμές μεταξύ των μελών.

43. Εξάλλου η Επιτροπή δικαίως υπογραμμίζει ότι οι βελγικές αρχές, συνιστώντας πράγματι στις επαγγελματικές ενώσεις να υποβάλλουν κοινές αιτήσεις επ' ονόματι των μελών τους, δεν το έκαναν αυτό υπό τη μορφή επιβολής δεσμευτικής υποχρεώσεως ούτε απαιτούσαν να εφαρμόζονται κατ' ανάγκη πλήρως ή αμέσως οι ανώτατες αυξήσεις τις οποίες επέτρεπαν.

44. Δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ αυτής της διαπιστώσεως και του γεγονότος ότι η Επιτροπή κατέδειξε στο παράρτημα ΙΙ του υπομνήματος αντικρούσεώς της, καθώς και στο παράρτημα ΙΙΙ του υπομνήματος ανταπαντήσεώς της, ότι στην πραγματικότητα τα απαιτούμενα χρονικά διαστήματα για τη θέση σε εφαρμογή των επιτρεπομένων αυξήσεων ποίκιλλαν σημαντικά και ότι οι αυξήσεις δεν εφαρμόστηκαν ομοιόμορφα και στο σύνολό τους για όλα τα προϊόντα. Πράγματι, καθώς τόσο τα χρονικά διαστήματα όσο και τα ποσοστά αυξήσεων κατά προϊόντα ήταν ίδια για όλα τα μέλη της Belasco, αυτό ακριβώς αποδεικνύει ότι τα μέλη πράγματι προέβαιναν κάθε φορά σε συνεννοήσεις, όσον αφορά την κατανομή των επιτρεπομένων αυξήσεων μεταξύ των διαφόρων προϊόντων και την πλέον κατάλληλη στιγμή της θέσεώς τους σε εφαρμογή.

45. Επομένως, ενόψει των προηγουμένων δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ευθυγράμμιση των τιμοκαταλόγων των μελών της Belasco ήταν το αποτέλεσμα της βελγικής νομοθεσίας περί τιμών ούτε ότι η Επιτροπή, η οποία έλαβε θέση ρητά επί του ισχυρισμού αυτού στο σημείο 74, i) της αποφάσεώς της, διέπραξε σχετικά σφάλμα εκτιμήσεως.

46. Η ανακοίνωση των κοινών προθέσεων σε ζητήματα τιμών προς επιχειρήσεις που δεν ήταν μέλη της Belasco είχε ως σκοπό να τις παρακινήσει και αυτές να πωλούν σ' αυτές τις τιμές.

47. Κατά τα λοιπά δεν απομένουν παρά μόνο τρεις όροι, την περιοριστική φύση των οποίων αμφισβητούν πράγματι οι προσφεύγουσες (βλέπε σελίδες 8 και 9 του δικογράφου της προσφυγής) και οι οποίοι αφορούν:

1) την απαγόρευση προσφοράς δώρων και πωλήσεως με ζημία,

2) την οργάνωση συλλογικών διαφημιστικών ενεργειών για τα προϊόντα με το σήμα Belasco,

3) τη λήψη μέτρων τυποποιήσεως και ορθολογικής οργανώσεως.

48. Ο πρώτος από τους όρους αυτούς έχει ως σκοπό, όπως ορθά υπογράμμισε η Επιτροπή [σημείο 73, ii) της αποφάσεως], την αποφυγή της καταστρατηγήσεως της πειθαρχίας που συμφωνήθηκε σε ζητήματα τιμών και, επομένως, δεν αποτελεί κατά κανένα τρόπο μεταφορά απλώς στη σύμβαση μιας διατάξεως της βελγικής νομοθεσίας σε ζητήματα αθέμιτου ανταγωνισμού[5], το αντικείμενο της οποίας είναι η προστασία των καταναλωτών.

49. Εάν οι δύο άλλοι όροι δεν έχουν, ίσως, αυτοί καθεαυτοί, περιοριστικό χαρακτήρα, όπως το αναγνωρίζει η Επιτροπή (σσ. 27 και 28 του υπομνήματος αντικρούσεως), εντούτοις, λόγω του γεγονότος ότι εντάσσονται σε μία σύμβαση, όπως η υπό κρίση, συμβάλλουν στην ενίσχυση τον περιοριστικού σκοπού της, περιορίζοντας ιδίως την ελευθερία των συμμετεχόντων να ενεργούν ανταγωνιστικά με τη διαφοροποίηση των προϊόντων τους [σημεία 73, v) και vi) της αποφάσεως].

50. Έτσι, νομίζω ότι η εκτίμηση της Επιτροπής σχετικά ιδίως με τον τελευταίο από αυτούς του όρους δεν αντιφάσκει καθόλου προς το γεγονός ότι η κύρια δραστηριότητα της Belasco είναι η επεξεργασία προδιαγραφών IBN, που θεσπίζονται υπό την αιγίδα του βελγικού οργανισμού τυποποιήσεως (Institut belge de normalisation). Εξάλλου η Επιτροπή φρόντισε να διευκρινίσει η ίδια στην απόφασή της [σημείο, 73, vi), δεύτερο εδάφιο], ότι δεν αναφερόταν στη συμμετοχή των μελών της Belasco σ' αυτή τη δραστηριότητα. Επομένως, η σχετική αιτίαση για εσφαλμένη και αντιφατική αιτιολογία δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

51. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τα νέα προϊόντα. Δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ της αναγνωρίσεως ότι « τελειοποιούνταν αυτοτελώς από κάθε παραγωγό » [σημείο 74, xi), τρίτο εδάφιο, της αποφάσεως] και της διαπιστώσεως ότι, στο πλαίσιο μιας τέτοιας συμπράξεως, ο από κοινού καθορισμός ορισμένων από τα χαρακτηριστικά τους περιορίζει τον ανταγωνισμό, όταν μάλιστα, ελλείψει τυποποιήσεως, ένας τέτοιος συντονισμός συνιστά την απαραί-

5 — Νόμος της 14ης Ιουλίου 1971 περί των εμπορικών πρακτικών, *Moniteur belge* της 30.7.1971, σ. 9087.

τητη προϋπόθεση για οποιονδήποτε καθορισμό κοινών τιμών.

52. Όσον αφορά τους άλλους όρους, οι προσφεύγουσες αμφισβητούν κυρίως την *εφαρμογή τους στην πράξη* και τα συγκεκριμένα *αποτελέσματά* τους.

53. Όμως, πρέπει να επισημανθεί ότι δυνάμει του άρθρου 10 της ίδιας της συμβάσεως οι αποφάσεις της συνελεύσεως των συμβαλλομένων αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της. Επομένως, μπορεί απλώς να θεωρηθεί ότι οι αποφάσεις που ελήφθησαν προς εκτέλεση των επίμαχων όρων περιορίζουν και αυτές τον ανταγωνισμό.

54. Εξάλλου, από τις σκέψεις 154 και 155 της αποφάσεως Van Landewyck, της 29ης Οκτωβρίου 1980 [6], προκύπτει ότι, όταν ορισμένες επιχειρήσεις έχουν συνομολογήσει όρους που έχουν ως αντικείμενο τον αισθητό περιορισμό του ανταγωνισμού, δεν υφίσταται ανάγκη να εξετασθεί σε ποιο βαθμό τους εφάρμοσαν πράγματι.

55. Βρίσκομαι έτσι στον πειρασμό να σταματήσω στο σημείο αυτό την εξέταση του ζητήματος αν το αντικείμενο της επίμαχης συμπράξεως έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού.

56. Προφανώς, όμως, η « σύμπραξη », όπως την καθόρισε η Επιτροπή στο σημείο 72 της αποφάσεώς της, δεν αποτελείται μόνο από μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων, δηλαδή τη σύμβαση Belasco, αλλά επίσης από μία σειρά άλλων συμφωνιών που συνήφθησαν και μέτρων και αποφάσεων που ελήφθησαν προς εφαρμογή και συμπλήρωσή της. Εξάλλου, η απόφαση της Επιτροπής δεν αφορά μόνο αυτή τη « σύμπραξη », αλλά επίσης συμφωνίες μεταξύ μελών και μη μελών για τις εκπτώσεις, του Μαΐου και του Οκτωβρίου 1978 (άρθρα 2 και 3 της αποφάσεως).

57. Η Επιτροπή αφιέρωσε τα σημεία 22 έως 68 της αποφάσεώς της στην περιγραφή των αποφάσεων που έλαβαν και των συμφωνιών που συνήψαν τα μέλη της Belasco προς εφαρμογή της συμβάσεως, συμπεριλαμβανομένων και των συμφωνιών με τα μη μέλη. Για την περιγραφή αυτή βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό σε εσωτερικά έγγραφα της Belasco, σε πρακτικά των συνεδριάσεων της συνελεύσεως των συμβαλλομένων και σε εκθέσεις του « accountant ». Στο σημείο 74 διατύπωσε τη νομική εκτίμησή της περί αυτών των αποφάσεων και συμφωνιών σε σχέση με τις επιταγές του άρθρου 85, παράγραφος 1.

58. Η ύπαρξη αυτών των εγγράφων και η αληθοφάνεια των αναφερθέντων αποσπασμάτων από αυτά τα έγγραφα δεν μπορούν να αμφισβητηθούν. Έτσι, οι προσφεύγουσες αναγνωρίζουν

— ότι πράγματι θεσπίστηκαν κοινοί τιμοκατάλογοι για τα προϊόντα Belasco,

— ότι είχαν γνωστοποιήσει εκ των προτέρων τις προθέσεις τους σε ζητήματα τιμών σε άλλους βέλγους παραγωγούς,

— ότι επίσης προέβησαν σε συνεννοήσεις πολλές φορές επί των τιμών των νέων και των συναφών προϊόντων,

6 — Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 209 έως 215 και 218/78, Rec. 1980, σσ. 3125 και 3270.

— ότι θέσπισαν την αρχή της λεγόμενης « σταθεροποίησης της πελατείας », σύμφωνα με την οποία κάθε μέλος πρέπει να παραμένει στα πλαίσια της δικής του πελατείας και να μην επιδιώκει να αποκτήσει την πελατεία των άλλων,

— ότι υπήρχε συμφωνία καθώς και απόπειρες συνάψεως συμφωνιών μεταξύ των μελών, αφενός, και των μελών και μη μελών, αφετέρου, περί των εφαρμοστέων εκπτώσεων σε σχέση με τον κοινό τιμοκατάλογο,

— ότι πράγματι θεσπίστηκε ένα σύστημα ποσοστώσεων το οποίο ελεγχόταν από τον « accountant ».

59. Η γενική γραμμή άμυνας των προσφευγουσών σε σχέση με τα περισσότερα από αυτά τα πραγματικά περιστατικά συνίσταται στον ισχυρισμό ότι οι ληφθείσες αποφάσεις δεν παρήγαγαν αποτελέσματα ή ότι δεν τηρήθηκαν στην πράξη και ότι τα θεσπισθέντα συστήματα δεν λειτούργησαν σύμφωνα με τις επιθυμίες τους.

60. Εξάλλου αυτό το αναγνωρίζει για ένα ορισμένο αριθμό περιπτώσεων και η ίδια η Επιτροπή, ιδίως όσον αφορά την τήρηση των κοινών τιμοκαταλόγων για τα συναφή προϊόντα [σημείο 74, vi)] και τις τιμές πωλήσεως των νέων προϊόντων [σημείο 74, xi)].

61. Όσον αφορά το σύστημα των ποσοστώσεων, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι πωλήσεις δύο μελών της Belasco επί συνόλου επτά υπερέβαιναν κατά πολύ τις ποσοστώσεις που τους είχαν χορηγηθεί (σημείο 26). Αυτό εντούτοις δεν σημαίνει ότι το σύστημα αυτό στο σύνολό του δεν είχε λειτουργήσει, ούτε ότι αυτά τα δύο μέλη μπόρεσαν να το παραβούν ατιμωρητί και χωρίς να οφείλουν να καταβάλουν χρηματικά ποσά προς αντιστάθμιση στα άλλα μέλη.

62. Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι τα αριθμητικά στοιχεία που παρατίθενται στο παράρτημα 4 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων με τον τίτλο « λογαριασμοί προς εκκαθάριση » δεν αναφέρονται σε κανενός είδους κυρώσεις, λόγω ενδεχομένων υπερβάσεων των ποσοστώσεων, αλλά απεικονίζουν προσαρμογές του μεριδίου συμμετοχής καθενός από τα μέλη προς τα έξοδα λειτουργίας της συνεταιριστικής εταιρείας Belasco (σ. 28 του υπομνήματος απαντήσεως). Η Επιτροπή απέδειξε εντούτοις πειστικά (σ. 17 του υπομνήματος απαντήσεως και παραρτήματά του VI και VII) ότι εάν αυτό συνέβαινε, μια εταιρεία μέλος δεν θα είχε συμμετάσχει καθόλου στα έξοδα λειτουργίας, αλλά θα είχε εισπράξει ποσό 119 858 βελγικών φράγκων (BFR), ενώ μία άλλη εταιρεία θα είχε επιβαρυνθεί με το ένα τρίτο σχεδόν των εξόδων λειτουργίας για το 1983.

63. Τα μέλη της Belasco ισχυρίζονται επίσης ότι τα μέτρα άμυνας κατά του ανταγωνισμού της ΙΚΟ, τα οποία συζητήθηκαν στο πλαίσιο των γενικών συνελεύσεων, παρέμειναν στο στάδιο των δηλώσεων και ότι οι προτάσεις δεν υλοποιήθηκαν. Εντούτοις η Επιτροπή κατόρθωσε να αποδείξει, παραθέτοντας αποσπάσματα από πολλά πρακτικά των γενικών συνελεύσεων, ότι οι « αποφασισθείσες ενέργειες » και, αντίστοιχα, οι « υλοποιηθείσες ενέργειες » κατά της επιχειρήσεως αυτής είχαν παράσχει τη δυνατότητα σε τρία μέλη της συμπράξεως να αποσπάσουν πελάτες από την επιχείρηση αυτή [σημεία 60 και 74, vii) της αποφάσεως, σημείο 36 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και πρακτικά της γενικής συνελεύσεως που αναφέρονται στο παράρτημα VIII του υπομνήματος ανταπαντήσεως].

64. Όσον αφορά την αποφασισθείσα πειθαρχία επί των εκπτώσεων, η Επιτροπή απέδειξε ότι η συμφωνία που συνήφθη το αργότερο στις 30 Οκτωβρίου 1978 εφαρμόστηκε μέχρι την κατάρρευσή της, τον Ιούλιο/Αύγουστο του 1980, που προκλήθηκε από την πτώχευση της UPM στις 4 Ιουλίου 1980. Το γεγονός ότι σε δύο πελάτες της ATAB και σε ένα πελάτη της Asphaltco έγιναν, κατά τη διάρκεια αυτής της πειρόδου, εκπτώσεις οι οποίες υπερέβαιναν το ανώτατο όριο που καθορίστηκε από τη συμφωνία, καθώς και το γεγονός ότι, γενικά, η πειθαρχία σε ζητήματα εκπτώσεων ετηρείτο σαφώς σε πολύ μικρότερη έκταση από το 1981 και μετά [σημείο 74, iii)] και ότι η πρώτη συμφωνία με μη μέλη, του Μαΐου 1978, κατέληξε σε αποτυχία (σημείο 54) δεν αρκούν για να διαψεύσουν την καθιέρωση αυτής της πειθαρχίας. Αυτό αποδεικνύεται από τις καταγγελίες εκείνων που την τήρησαν.

65. Πρέπει να υπενθυμιστεί ότι

«για την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, παρέλκει η εξέταση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων της συμφωνίας, όταν αυτή έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό, την παρεμπόδιση ή τη νόθευση του ανταγωνισμού» [7].

66. Οι διάφορες αποφάσεις περί *θέσεως σε εφαρμογή* της συμβάσεως είχαν αναμφισβήτητα ως σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Όσον αφορά τα *αποτελέσματά* τους, δεν υπάρχει ανάγκη να ληφθούν υπόψη αυτά, όπως σημειώνει η ίδια η Επιτροπή στο σημείο 76 της αποφάσεώς της, παρά μόνο κατά την εκτίμηση της βαρύτητας των διαπραχθεισών παραβάσεων, ώστε να καθοριστεί το ύψος των επιβλητέων προστίμων.

7 — Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1985, BNIC κατά Clair, 123/83, Συλλογή 1985, σ. 391, σκέψη 22. Βλέπε επίσης την απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 1987, Verband der Sachversicherer κατά Επιτροπής, 45/85, Συλλογή 1987, σ. 447, σκέψη 39.

Γ — Ο επηρεασμός του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών

67. Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία επαναλήφθηκε συγκεκριμένα στην απόφαση Remia της 11ης Ιουλίου 1985 [8], «για να μπορεί μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων να επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών πρέπει, βάσει ενός συνόλου νομικών ή πραγματικών αντικειμενικών στοιχείων, να επιτρέπει να θεωρηθεί με αρκετή πιθανότητα ότι μπορεί να επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά τα εμπορικά ρεύματα μεταξύ κρατών μελών κατά τρόπο που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των στόχων μιας ενιαίας αγοράς μεταξύ κρατών».

68. Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι η επίμαχη σύμβαση προέβλεπε ρητά συλλογικές ενέργειες κατά ξένων ανταγωνιστών, αφού ανέθετε στη συνέλευση των συμβαλλομένων το έργο να λάβει «τα μέτρα προστασίας και άμυνας... εάν για μια οποαδήποτε αιτία, άσχετη προς τον κύκλο των συμβαλλομένων, απειλείτο ο επιδιωκόμενος από την παρούσα σύμβαση σκοπός, για παράδειγμα σε περίπτωση ενισχύσεως του ανταγωνισμού από επιχειρήσεις του εξωτερικού ...» [άρθρο 1, παράγραφος 8, σημείο b)]. Όμως η προσπάθεια αποφυγής, με συντονισμένες ενέργειες, της εντάσεως του ανταγωνισμού που προέρχεται από άλλα κράτη μέλη ισοδυναμεί με προσπάθεια «παγώματος» των εμπορικών ρευμάτων και με αντίθεση προς την πραγματοποίηση μιας ενιαίας αγοράς. Επίσης, τα μέλη της Belasco υποχρεούνταν να μην επιτρέπουν, εκτός προηγουμένης αδείας της συνελεύσεως των συμβαλλομένων, τη χρησιμοποίηση των εγκαταστάσεων ή του εξοπλισμού τους για

8 — Υπόθεση Remia και λοιποί κατά Επιτροπής, 42/84, Συλλογή 1985, σ. 2545, σκέψη 22. Βλέπε επίσης την προαναφερθείσα απόφαση LTM, Rec. 1966, σ. 359.

λογαριασμό τρίτων (στη μέση του σημείου 1 του εισαγωγικού κεφαλαίου της συμβάσεως), καθώς και να τους τις πωλούν ή να τις ενοικιάζουν και, σε περίπτωση αντικαταστάσεως, να τις ενοικιάζουν ή να τις μεταβιβάζουν σ' αυτούς (άρθρο 5, τρίτο εδάφιο). Αυτές οι διατάξεις είχαν ως σκοπό να εμποδίσουν ιδίως τις ξένες εταιρείες να έρθουν να εγκατασταθούν στο Βέλγιο, χρησιμοποιώντας υπάρχουσες δυνατότητες παραγωγής.

69. Θα μπορούσε να επιχειρηθεί να αντιταχθεί ότι οι αλλοδαποί παραγωγοί ή οι εισαγωγείς θα μπορούσαν να έχουν επωφεληθεί από το γεγονός της διατηρήσεως σχετικά υψηλών τιμών στη βελγική αγορά από τα μέλη της Belasco, χάρη στη σύμπραξή τους, για να αποσπάσουν μερίδια της αγοράς από αυτά, πωλώντας σε πιο χαμηλές τιμές. Εντούτοις είναι αρκετά πιθανό ότι αυτοί οι αλλοδαποί ανταγωνιστές προσέκρουσαν σε ιδιαίτερα ελκυστικές αντιπροσφορές στους πελάτες τους οποίους πλησίασαν, εκ μέρους των μελών της Belasco. Χάρη στις επωφελείς τιμές τις οποίες είχαν επιτύχει να επιβάλλουν, τουλάχιστον εν μέρει, τα μέλη αυτά στους πελάτες τους με τους οποίους συνήθως συναλλάσσονταν, ήταν σε θέση να αποδεχθούν προσωρινά θυσίες για να αποκλείσουν τη διείσδυση ενός αλλοδαπού ανταγωνιστή στη βελγική αγορά.

70. Το γεγονός ότι παρ' όλα αυτά οι εισαγωγές στο Βέλγιο αυξήθηκαν επιτρέπει ασφαλώς να υποτεθεί ότι οι ενέργειες των μελών της Belasco δεν ήταν απόλυτα αποτελεσματικές. Παρά ταύτα, η πρόθεση της αποφυγής της αυξήσεως των εισαγωγών εξακολουθούσε να υφίσταται, εάν δεν υπήρχε δε η σύμπραξη ίσως να είχαν αυξηθεί πολύ περισσότερο.

71. Στα σημεία 61 και 62 της αποφάσεώς της η Επιτροπή απέδειξε, εξάλλου, ότι πράγματι προτάθηκαν ή αποφασίστηκαν συντονισμένες « επιθέσεις » κατά αλλοδαπών παραγωγών και εισαγωγέων. Δεν μπόρεσε όμως να προσκομίσει ενδείξεις, όσον αφορά τη συνέχεια που δόθηκε συγκεκριμένα σ' αυτές τις προτάσεις και αποφάσεις.

72. Εντούτοις, αυτή η περίσταση δεν έχει καθοριστική σημασία, ώστε να θεωρηθεί ότι η απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, δεν αφορά τα εν λόγω μέτρα, δεδομένου ότι ο « δυνάμει » επηρεασμός των συναλλαγών που συνάγεται με « αρκετή πιθανότητα » ανταποκρίνεται ήδη αφεαυτού στο κριτήριο, αυτό.

73. Έτσι, δεν υφίσταται αντίφαση μεταξύ της αναγνωρίσεως εκ μέρους της Επιτροπής ότι δεν διαθέτει καμία ένδειξη, όσον αφορά τη συνέχεια που δόθηκε σ' αυτές τις αποφάσεις και προτάσεις, και του ισχυρισμού, που αναφέρεται στο σημείο 88 της αποφάσεώς της ότι « καταδείχθηκε ότι αυτή η δράση δεν ήταν με κανένα τρόπο υποθετική », πράγμα το οποίο σημαίνει απλώς ότι οι σχετικοί όροι της συμβάσεως δεν παρέμειναν νεκρό γράμμα αλλά εφαρμόστηκαν, αυτό δε ανεξάρτητα από το αν κατέληξαν σε αποτελέσματα.

74. Όταν πτώχευσε η εταιρεία UPM το 1980, οι προσφεύγουσες επέδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον να πράξουν, ώστε να μην αναληφθεί αυτή η εταιρεία από ανταγωνίστριες εταιρείες, ιδίως αλλοδαπές. Και σ' αυτό το σημείο δεν υφίσταται αντίφαση μεταξύ αυτής της διαπιστώσεως της Επιτροπής [σημεία 63, 64 και 74, iii) της αποφάσεως] και του ισχυρισμού των προσφευγουσών — τον οποίο δεν αμφισβητεί

η Επιτροπή — ότι δεν έχουν καμία ευθύνη για την πτώχευση της UPM: οι επικρίσεις της Επιτροπής δεν αφορούν τους λόγους αυτής της πτωχεύσεως ούτε τους λόγους αποτυχίας των προσπαθειών διασώσεως της UPM, αλλά το γεγονός ότι, μόλις έγινε λόγος για την εξαγορά της από τρίτους ανταγωνιστές, τα μέλη της Belasco ενήργησαν από κοινού σύμφωνα με το γράμμα και το πνεύμα των προαναφερθέντων όρων της συμβάσεώς τους. Εξάλλου, αφού τους προσάπτεται μόνο η δική τους εναρμονισμένη συμπεριφορά έναντι μιας ενδεχόμενης αναλήψεως της UPM από αλλοδαπό βιομήχανο, δεν μπορεί να κατηγορηθεί η Επιτροπή ότι αμέλησε να εξετάσει το ρόλο των περιφερειακών οικονομικών αρχών σ' αυτό το ίδιο πλαίσιο.

75. Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ακόμα ότι οι αποφάσεις τους σε ζητήματα τιμών και ποσοστώσεων αφορούσαν μόνο τα προϊόντα που παρήγαγαν οι ίδιες, αποκλειομένου κάθε εισαγόμενου προϊόντος.

76. Αυτό είναι ακριβές, η δε παρούσα υπόθεση είναι κατά τούτο αρκετά διαφορετική από την περίπτωση της ενώσεως των ολλανδών εμπόρων σκυροδέματος (Vereeniging van Cementhandelaren κατά Επιτροπής, υπόθεση 8/72, απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1972, Rec. 1972, σ. 977).

77. Πράγματι, όπως είχε υπογραμμίσει στις προτάσεις του ο γενικός εισαγγελέας Mayras, οι έμποροι σκυροδέματος που ανήκαν σ' αυτή την ένωση πωλούσαν επίσης τα δύο τρίτα του εισαγόμενου σκυροδέματος (καθώς η εγχώρια παραγωγή δεν κάλυπτε παρά τα 2/3 των αναγκών των Κάτω Χωρών σε σκυρόδεμα) και εφάρμοζαν σ' αυτές τις πωλήσεις το δικό τους σύστημα ενδεικτικών τιμών και τους δικούς τους γενικούς όρους πωλήσεως.

78. Όμως, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου

« το γεγονός ότι μία σύμπραξη ... δεν έχει ως αντικείμενο παρά μόνο την εμπορία των προϊόντων σε ένα κράτος μέλος δεν αρκεί για να αποκλειστεί η πιθανότητα ότι το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών μπορεί να επηρεαστεί » [9]

ιδίως όταν αυτή η σύμπραξη καλύπτει το σύνολο του εδάφους ενός κράτους μέλους.

79. Όμως, η σύμβαση Belasco εφαρμοζόταν στο σύνολο της βελγικής επικράτειας. Το σημείο 1 του κεφαλαίου « Αντικείμενο της συμβάσεως » ορίζει ρητά ότι οι κατώτατες τιμές και συνθήκες πωλήσεως που θα αποφασισθούν, ισχύουν « για κάθε παράδοση στο Βέλγιο χωρίς καμία εξαίρεση ».

80. Επιπλέον, στην παρούσα περίπτωση πρόκειται για μια σύμβαση που προβλέπει ρητά τη λήψη μέτρων προστασίας και άμυνας κατά της εντάσεως του ανταγωνισμού εκ μέρους αλλοδαπών επιχειρήσεων. Επομένως η συμφωνία μπορούσε να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Απομένει να διευκρινισθεί αν αυτός ο επηρεασμός μπορεί να χαρακτηριστεί ως αισθητός. Κατά τη γνώμη μου αυτό είναι το πιο λεπτό ζήτημα αυτής της υποθέσεως. Σε περιπτώσεις όπως η παρούσα αυτό εξαρτάται πρωταρχικά από τη θέση που κατέχουν τα μέλη της συμπράξεως στην οικεία αγορά (βλέπε ιδίως τη σκέψη 27 της αποφάσεως Papiers peints) και από τη δυνατότητά τους να μπορούν να αντιδρούν συλλογικά στις προσπάθειες διεισδύσεως στην αγορά αλλοδαπών ανταγωνιστών.

81. Ακόμη, όπως υπογράμμισε το Δικαστήριο στην απόφαση Miller της 1ης Φεβρουαρίου 1978 [10],

9 — Απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 1975, Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique και λοιποί κατά Επιτροπής, υπόθεση 73/74, Rec. 1975, σ. 1491, σκέψη 25.

10 — Υπόθεση 19/77, Miller κατά Επιτροπής, Rec. 1978, σ. 131. Βλέπε επίσης την απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 1986, British Leyland κατά Επιτροπής, 226/84, Συλλογή 1986, σ. 3263, σκέψη 20.

« απαγορεύοντας τις συμφωνίες που έχουν ως σκοπό ή αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού και μπορούν να επηρεάσουν το μεταξύ των κρατών μελών εμπόριο, το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν επιβάλλει να αποδεικνύεται ότι τέτοιες συμφωνίες έχουν πράγματι επηρεάσει αισθητά το εμπόριο αυτό, απόδειξη που, στις περισσότερες των περιπτώσεων, θα ήταν δύσκολο να παρασχεθεί στην έκταση που απαιτεί ο νόμος, αλλά επιβάλλει απλώς και μόνο να αποδεικνύεται ότι οι συμφωνίες αυτές μπορούν να έχουν τέτοιο αποτέλεσμα » (σκέψη 15).

82. Σ' αυτή την υπόθεση Miller το Δικαστήριο έκρινε ότι αρκούσε το γεγονός ότι η Επιτροπή είχε αποδείξει, με βάση ορισμένα πραγματικά στοιχεία, ότι υπήρχε *κίνδυνος* αισθητού επηρεασμού. Αυτό νομίζω ότι συμβαίνει και στην υπό κρίση υπόθεση.

83. Πράγματι, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, η σύμπραξη εφαρμοζόταν στο σύνολο της βελγικής επικράτειας και οι παραδόσεις των μελών της Belasco αντιπροσώπευαν, σε τετραγωνικά μέτρα, το 60 % της προφανούς καταναλώσεως ασφαλτούχων επενδύσεων στο Βέλγιο το 1983, η δε παραγωγή τους περίπου το 70 % της βελγικής παραγωγής. Ακόμα και αν η Επιτροπή έπρεπε να συμπεριλάβει τα συνθετικά προϊόντα στον καθορισμό της οικείας αγοράς, οι πωλήσεις των μελών της Belasco θα εξακολουθούσαν να αντιπροσωπεύουν πλέον του 50 % της αγοράς.

84. Επομένως, είναι αναντίρρητο ότι οι αλλοδαποί παραγωγοί που επιθυμούσαν να πραγματοποιήσουν εξαγωγές στη βελγική αγορά βρίσκονταν αντιμέτωποι με ένα πολύ εντυπωσιακό συνασπισμό εγχωρίων παραγωγών, οι οποίοι είχαν αποφασίσει να αγωνιστούν συντονισμένα κατά της αυξήσεως των εισαγωγών. Η δράση που αναλήφθηκε με επιτυχία κατά της ΙΚΟ, αν και αφορούσε ένα βέλγο ανταγωνιστή, αποδεικνύει ότι τα μέλη της Belasco ήταν απολύτως ικανά να ενεργήσουν από κοινού κατά ανταγωνιστών.

85. Επομένως, μετά από την εξέταση αυτή θεωρώ ότι μπορεί ευλόγως να συναχθεί ότι η σύμπραξη μπορούσε να επηρεάσει αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

Δ — Η εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17

86. Βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, η Επιτροπή μπορεί να επιβάλει στις επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμα ανερχόμενα μέχρι και στο 10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη χρήση, υπό την προϋπόθεση ότι η παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, διαπράχθηκε « εκ προθέσεως ή εξ αμελείας ». Για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου πρέπει « να λαμβάνονται υπόψη, εκτός από τη σοβαρότητα της παραβάσεως, και η διάρκειά της ».

87. Προς στήριξη του επικουρικού αιτήματός τους περί ακυρώσεως ή μειώσεως των επιβληθέντων προστίμων οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή δεν έλαβε θέση ως προς τα επιχειρήματά τους σχετικά με την εκ προθέσεως διάπραξη και τη διάρκεια των παραβάσεων που φέρονται ότι διέπραξαν, τα οποία ανέπτυξαν στις απαντήσεις τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων.

88. Προσθέτουν επίσης ότι η Επιτροπή δεν εξετίμησε τη βαρύτητα των παραβάσεων σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά τους στην αγορά και ότι φέρθηκε έναντί τους δυσμενώς σε σχέση με τις επιχειρήσεις μη μέλη της Belasco, στις οποίες δεν επέβαλε πρόστιμα.

89. Ο πρώτος ισχυρισμός δεν φαίνεται να ευσταθεί, ακόμα και με μια απλή γρήγορη ανάγνωση της απόφασης. Πράγματι, στο σημείο 109 η Επιτροπή αναφέρεται ρητά στα επιχειρήματα που προτάθηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, σχετικά με την δήθεν καλή πίστη των μελών της Belasco, για να τα απορρίψει αμέσως μετά. Στο σημείο 106 εξέφρασε σαφώς την άποψή της επί της διάρκειας της παραβάσεως, όπως αυτή την αντιλαμβάνεται.

90. Εξάλλου, κατά γενικό κανόνα το Δικαστήριο υπογραμμίζει σταθερά ότι η υποχρέωση αιτιολογίας, όπως προκύπτει από το άρθρο 190 της Συνθήκης,

« δεν επιβάλλει στην Επιτροπή να αναφέρεται λεπτομερώς σε όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που εξετάστηκαν κατά τη διοικητική διαδικασία » [11].

91. Επομένως δεν απομένει στην πραγματικότητα παρά να εξεταστεί αν η εκτίμηση της Επιτροπής επί των δύο αυτών σημείων είναι κατ' ουσίαν ορθή.

1. *Η εκ προθέσεως διάπραξη των παραβάσεων*

92. Πρέπει να υπενθυμιστεί καταρχάς ότι, σύμφωνα με το άρθρο 15, παράγραφος 2, αρκεί η παράβαση του άρθρου 85 να έχει συντελεστεί « εξ αμελείας ». Αυτή η ελάχιστη προϋπόθεση συντρέχει εν πάση περιπτώσει στην υπό κρίση υπόθεση.

93. Κατά δεύτερο λόγο, από τη νομολογία του Δικαστηρίου και ιδίως από την προαναφερθείσα υπόθεση Miller [12] και την απόφαση BMW της 12ης Ιουλίου 1979 [13], προκύπτει ότι, για να μπορεί να θεωρηθεί ότι μια παράβαση διαπράχθηκε « εκ προθέσεως », ελάχιστα ενδιαφέρει το αν οι ενδιαφερόμενοι είχαν ή όχι συνείδηση του ότι παρέβαιναν το άρθρο 85, εφόσον δεν μπορούσαν να αγνοούν ότι τα επίμαχα μέτρα και ενέργειες, που είχαν λάβει ή αποδεχθεί, είχαν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού.

94. Αυτό, όμως, συνέβη μετά βεβαιότητας, διότι από το αντικείμενο της συμπράξεως, όπως καθορίζεται στην ίδια τη σύμβαση, προκύπτει ότι τα μέλη είχαν ως σκοπό τόσο τον περιορισμό του ανταγωνισμού μεταξύ τους όσο και την καταπολέμηση κάθε ανταγωνιστικής ενέργειας εκ μέρους μη μελών, συμπεριλαμβανομένων και των επιχειρήσεων που ήταν εγκατεστημένες στο εξωτερικό.

2. *Η διάρκεια των παραβάσεων*

95. Αναφέρεται στη σύμβαση, στο κεφάλαιο « Διάρκεια ισχύος και λήξη της συμβάσεως », ότι:

« Η παρούσα σύμβαση συνάπτεται για διάρκεια έξι ετών, αρχομένη από 1ης Ιανουαρίου 1978, με λήξη την 31η Δεκεμβρίου 1983. Σε περίπτωση μη καταγγελίας θα παρατείνεται κάθε φορά σιωπηρά για διάρκεια πέντε ετών από την ημερομηνία λήξεώς της ».

96. Παρά τους ισχυρισμούς τους ότι η σύμβαση ποτέ δεν ανανεώθηκε, έστω και σιωπηρά, οι προσφεύγουσες δεν προσκόμισαν κανενός είδους έγγραφο περί καταγγελίας. Έτσι, η Επιτροπή έκρινε, και δικαίως, ότι συνέχισε να ισχύει τουλάχιστον μέχρι τις 9

11 — Βλέπε τελευταία, την απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 1987, British American Tobacco και Reynolds Industries κατά Επιτροπής, 142 και 156/84, Συλλογή 1987, σ. 4487, σκέψη 72.

12 — Rec. 1978, σ. 131, σκέψη 18.

13 — Υπόθεση BMW κατά Επιτροπής, 32, 36 έως 82/78, Rec. 1979, σ. 2435, σκέψη 44.

Απριλίου 1984, ημερομηνία διεξαγωγής της πρώτης της έρευνας, καθώς μάλιστα οι συζητήσεις περί « τροποποιήσεως που έπρεπε να γίνουν στην ισχύουσα σύμβαση » συνεχίζονταν και μετά την 1η Ιανουαρίου 1984, ενώ η συνέλευση των συμβαλλομένων συνεδρίασε τέσσερις ακόμη φορές μετά την ημερομηνία αυτή (βλέπε σημείο 53 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και σημείο 120 του υπομνήματος ανταπαντήσεως).

97. Προσθέτω ότι, ακόμα και αν η Επιτροπή κακώς έκρινε ότι η σύμπραξη είχε διαρκέσει μέχρι τις 9 Απριλίου 1984, αυτό δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να μειωθούν τα πρόστιμα, διότι το σφάλμα εκτιμήσεως δεν θα αφορούσε παρά ένα διάστημα μικρότερο των 100 ημερών επί συνολικής διάρκειας 6 ετών. Πράγματι, η διάρκεια των παραβάσεων δεν συνιστά παρά ένα από τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων· εξάλλου, δεν μπορεί να αποκλειστεί a priori ότι, ακόμα και σε περίπτωση τυπικής λήξεως της συμπράξεως στις 31 Δεκεμβρίου 1983, τα αποτελέσματά της εξακολούθησαν να υφίστανται και μετά την ημερομηνία αυτή. Σε μια τέτοια περίπτωση το άρθρο 85 εξακολουθεί να έχει εφαρμογή [14].

3. *Η βαρύτητα των παραβάσεων*

98. Οι επικρίσεις των προσφευγουσών ότι η Επιτροπή δεν εξετίμησε τη βαρύτητα των παραβάσεων σε συνάρτηση με τα αποτελέσματά τους στην αγορά είναι αβάσιμες.

99. Πράγματι, η Επιτροπή αφιέρωσε ένα ολόκληρο κεφάλαιο της αποφάσεώς της, ήτοι τα σημεία 76 έως 82, στην εξέταση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων της συμπράξεως, ακριβώς για την εκτίμηση της βαρύτητας των παραβάσεων. Από την ανάγνωση και μόνο του μέρους αυτού της αποφάσεως καθίσταται οφθαλμοφανές ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη, σ' αυτή την αλληλουχία, τα μέτρα εφαρμογής της συμβάσεως Belasco για τα οποία είχε αναγνωρίσει ότι δεν μπόρεσε να διαπιστώσει ότι πράγματι υλοποιήθηκαν.

100. Εξάλλου, στο μέρος της αποφάσεώς της το οποίο αναφέρεται στην εκτίμηση των στοιχείων που λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό του ύψους του προστίμου, η Επιτροπή αναφέρει καταρχάς ότι ορισμένα από τα επικρινόμενα μέτρα « συγκαταλέγονται στα πλέον σοβαρά πλήγματα κατά του ελεύθερου ανταγωνισμού » (σημείο 105), κατόπιν παραπέμπει στα αποτελέσματα της συμπράξεως που « αναφέρθηκαν ανωτέρω » (σημείο 106) και διευκρινίζει ότι « στην εκτίμηση της σοβαρότητας των παραβάσεων λαμβάνεται υπόψη το από πολλές απόψεις λιγότερο αυστηρό καθεστώς που εφαρμόζεται από τα μέλη στα νέα προϊόντα ... » (σημείο 107).

101. Βάσει αυτών των διαπιστώσεων απορρίπτεται επίσης και ο ισχυρισμός περί ανεπαρκούς αιτιολογίας που στηρίζεται στο ότι η Επιτροπή δεν έδωσε απάντηση στους ισχυρισμούς περί των αποτελεσμάτων της συμπράξεως στην αγορά, τους οποίους είχαν αναπτύξει οι προσφεύγουσες στην απάντησή τους στην ανακοίνωση των αιτιάσεων.

102. Απομένει εντούτοις να διευκρινισθεί αν αυτές οι διαπιστώσεις ελήφθησαν δεόντως υπόψη για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων που επέβαλε η Επιτροπή.

103. Επ' αυτού, πρέπει καταρχάς να γίνει δεκτό ότι η βαρύτητα των παραβάσεων είναι απλώς ένα από τα στοιχεία που πρέπει να

14 — Βλέπε σχετικά την απόφαση της 3ης Ιουλίου 1985, Binon κατά AMP, 243/83, Rec. σ. 2015, σκέψη 17.

λαμβάνονται υπόψη για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων. Από το σημείο 104 της επίμαχης απαντήσεως προκύπτει ότι ελήφθη επίσης υπόψη από την Επιτροπή παράλληλα με τη διάρκεια της παραβάσεως, « ο συνολικός κύκλος εργασιών κάθε ενδιαφερομένης επιχείρησης, καθώς και ο κύκλος εργασιών που πραγματοποιήθηκε από την παράδοση ασφαλτούχων επενδύσεων στο Βέλγιο και, στην περίπτωση της Belasco, οι ετήσιες δαπάνες της ».

104. Εξάλλου, η Επιτροπή διαθέτει — όπως και το Δικαστήριο κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, την οποία του παρέχει το άρθρο 17 του κανονισμού 17 κατ' εφαρμογή του άρθρου 172 της Συνθήκης ΕΟΚ — ευρεία εξουσία εκτιμήσεως για να κρίνει το κατά πόσο ακριβώς θα επιδράσει κάθε ένα από αυτά τα στοιχεία στο ύψος του προστίμου το οποίο τελικά θα επιβάλει. Αυτό ισχύει επίσης και ως προς τα στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη για να εκτιμηθεί η βαρύτητα των παραβάσεων.

105. Τέλος, το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 περιορίζεται να ορίσει ένα ελάχιστο όριο (1 000 λογιστικές μονάδες) και ένα μέγιστο ύψος (10 % του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο από κάθε μία των επιχειρήσεων που είχαν συνεργήσει στην παράβαση), όσον αφορά το ύψος των προστίμων που μπορεί να επιβάλει η Επιτροπή.

106. Στην προκειμένη περίπτωση, καθώς τα πρόστιμα βρίσκονται μόνο μεταξύ 0,75 % και 2,5 % του συνολικού κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε το 1983 από τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις, όπως αναφέρεται στο παράρτημα I της αποφάσεως της Επιτροπής, δεν μπορεί να λεχθεί ότι η Επιτροπή δεν έλαβε επαρκώς υπόψη ενδεχόμενες « ελαφρυντικές » περιστάσεις. Δεδομένου ότι η Επιτροπή θεώρησε ότι όλες οι επιχειρήσεις έπρεπε να θεωρηθούν υπεύθυνες στον ίδιο βαθμό για τη σύμπραξη (σημείο 108 της αποφάσεως), τα διαφορετικά ποσοστά εξηγούνται από το γεγονός ότι η Επιτροπή έλαβε επίσης υπόψη τους κύκλους εργασιών που πραγματοποιήθηκαν, όσον αφορά τις παραδόσεις ασφαλτούχων επενδύσεων στο Βέλγιο.

4. *Η τήρηση της αρχής της ισότητας*

107. Ούτε η αιτίαση περί παραβιάσεως της αρχής της ισότητας είναι βάσιμη.

108. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στην οποία αναφέρονται οι προσφεύγουσες,

« κατά την αρχή αυτή παρόμοιες καταστάσεις δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο, εκτός αν δικαιολογείται αντικειμενικώς διαφοροποίηση » [15].

109. Στην προκειμένη όμως περίπτωση η Επιτροπή απέδειξε ότι η κατάσταση ακριβώς των μελών της Belasco και της Belasco, αφενός, και η κατάσταση των μη μελών, αφετέρου, δεν ήταν παρόμοιες.

110. Οι επιχειρήσεις μη μέλη International Roofing, UPM και Al-Asfalt δεν προσεχώρησαν ποτέ στην επίμαχη σύμβαση, οι μόνες δε παραβάσεις που διαπιστώθηκαν σε βάρος τους δεν αφορούσαν παρά μόνο τις συμφωνίες περί των εκπτώσεων τις οποίες είχαν συνάψει

15 — Βλέπε επίσης την απόφαση της 12ης Μαρτίου 1987, BALM κατά Raiffeisen, 215/85, Συλλογή 1987, σ. 1279, σκέψη 23.

με τα μέλη το Μάιο και τον Οκτώβριο του 1978, τις οποίες επιπλέον δεν αποδείχθηκε ότι τήρησαν. Εξάλλου, αντίθετα από τη σύμπραξη μεταξύ των μελών, οι συμφωνίες αυτές δεν αφορούσαν τα νέα προϊόντα και διάρκεσαν μόνο μέχρι τον Ιούλιο/Αύγουστο του 1980.

111. Έτσι η Επιτροπή ευλόγως αποφάσισε να μην επιβάλει πρόστιμα στις IR και Al-Asfalt, επιτάσσοντάς τους όμως να παύσουν αμέσως τις διαπραχθείσες παραβάσεις, εφόσον αυτές συνεχίζονταν, και να απέχουν στο μέλλον από κάθε συμφωνία, εναρμονισμένη πρακτική ή μέτρο που μπορεί να έχει ισοδύναμα αποτελέσματα (άρθρο 5 της αποφάσεώς της).

112. Όσον αφορά την UPM, η οποία ήταν στο παρελθόν μέλος της Belasco και είχε προσχωρήσει στη σύμβαση το 1966, όχι όμως και σε εκείνη του 1978, η Επιτροπή δεν όφειλε να της απευθύνει οποιαδήποτε σχετική επιταγή, δεδομένου ότι η UPM είχε κηρυχθεί σε πτώχευση ήδη από τις 4 Ιουλίου 1980.

113. Δεδομένου ότι η αρχή της ισότητας δεν απαγορεύει μόνο τη διαφορετική μεταχείριση ομοίων καταστάσεων, αλλά επίσης την όμοια μεταχείριση διαφορετικών καταστάσεων [16], νομίζω ότι δεν μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει αυτής στην υπό κρίση υπόθεση ούτε μείωση, ούτε, κατά μείζονα λόγο, ακύρωση των προστίμων που επιβλήθηκαν στα μέλη της Belasco και στην ίδια τη Belasco, η συμμετοχή των οποίων στις συμφωνίες τιμών με τα μη μέλη δεν αποτελεί στην πραγματικότητα παρά μόνο ένα σχετικά μικρής σημασίας στοιχείο μπροστά στο σύνολο των αιτιάσεων περί παραβάσεως του άρθρου 85, παράγραφος 1, που διατυπώθηκαν σε βάρος τους.

Συμπέρασμα

114. Από τις προηγούμενες παρατηρήσεις προκύπτει ότι η Επιτροπή εφάρμοσε ορθά το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ στις σχετικές συμφωνίες και αποφάσεις και ότι δεν παρέβη το άρθρο 15 του κανονισμού 17, ούτε παραβίασε την αρχή της ισότητας, επιβάλλοντας τα εν λόγω πρόστιμα στις επιχειρήσεις μέλη της Belasco και την Belasco.

115. Επομένως προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή στο σύνολό της και να καταδικάσει τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων του παρεμβαίνοντος.

16 — Βλέπε ιδίως την απόφαση της 26ης Μαρτίου 1987, Coopérative agricole d'approvisionnement des Avirons κατά Receveur des douanes de Saint-Denis και Directeur régional des douanes de la Réunion, 58/86, Συλλογή 1987, σ. 1539, σκέψη 15.